

Malá zahradní vrátka se za Jeanem, který se třikrát vrátil, aby řekl matce „Dobrou noc,“ což nezbudilo právě dobrý dojem, pomalu zavřela. „Je trochu smutný, doktore,“ řekla vlídně paní Santeuilová, obracejíc se na doktora Surlanda, aby syna omluvila. „Dnes poprvé jsem mu nepřišla popřát dobrou noc do jeho pokoje, a to ho velmi rozrušilo. Je tak citlivý.“ – „My říkáme, že je nervózní,“ odpověděl lékař s úsměvem, jako kdyby řekl nějaký vtíp. „Jeho vzezření tomu ostatně napovídá. Pan Morfeu je j určitě léčí studenou vodou.“ – „Studenou vodou?“ divila se paní Santeuilová. „Ale ne, pan Morfeu nám doporučil, abychom mu dávali výhradně teplou vodu.“ – „Teplou?“ smál se pan Surlande. „To je tedy opravdu dost zvláštní. Pan Morfeu je ovšem vynikající učenec, pro syna jste si nemohli vybrat lepšího lékaře... Ale doufám, že jste nešla synovi popřát dobrou noc kvůli mně, paní,“ řekl doktor mile. – „Ale kdepak,“ zvolala paní Santeuilová, „nechceme jen, aby se choval jako holčička. Jeho špatné zdraví nás vedlo velmi dlouho k úlevám, které by mu později život znesnadnilo, chceme ho s manželem vychovávat tak, aby se z něho stal muž.“ – „Co z něj chcete mít?“ zeptal se doktor. – „Vždyť je mu teprve sedm let, doktore. Ale přece jen máme o jeho budoucnosti přesnou představu. Ne, že bychom se chtěli nějak stavět proti synovým touhám, bude vždy svobodný, pokud se rozhodne pro skutečnou kariéru, jako je práce soudce, advokáta, nebo bude-li se chtít zabývat diplomacií.“ – „Já se však domníval, že má velké nadání k hudbě a poezii,“ pravil doktor. – „Doktore, všichni rodiče si myslí, že mají zázračné děti,“ opáčila energicky paní Santeuilová. „Vychovávají je k tomu, aby měli ruce v klíně a mysleli si o sobě, že jsou zneuznaní géniové, vždyť ten malý kousek, který způsobil rodině takovou slast a udivil tak profesora, nebyl hrán pro veřejnost a nezaplátili ho nakladatelé. Takový Mozart nebo Beethoven, to je prosím kariéra. A já si nepřejí,“ dodala rozhodně paní Santeuilová, „aby se z mého syna stal geniální umělec. Vzhledem k jeho inteligenci a známostem jeho otce bych ráda viděla, kdyby se jednou dostal na nějaké velvyslanectví nebo do vysokého úřadu, prostě na důležité, dobře placené a vážené místo. A přitom se v něm pokouším vzbudit zájem o poezii.“ – „O medicíně neuvažujete?“ zeptal se profesor. – „Doktore, to ne. Je to sice úžasné, když si člověk udělá takové jméno jako vy,“ řekla plaše a přitom nadšeně, „ale...“ – „Je to tvrdá práce,“ pravil doktor s pohledem upřeným do minulosti. „A on spí tamhle?“ dodal a namířil prst k prvnímu patru temného domu, kde svítilo jediné okno. – „Ano, tam.“

Chvilu, kdy si měl jít lehnout, byla pro Jeana opravdu tragická, a nejasná hrůza z ní byla ještě krutější. Už když se smrákalo a ještě předtím, než mu přinesli lampu, měl pocit, že ho všichni opustili, měl v těchto chvílích sto chutí zavěsit se na světlo, zabránit mu, aby zhaslo a odvléci je s sebou do lůna smrti. Mohl jít ale do kuchyně promluvit si s matkou a tím se zbavit této nedefinovatelné a hluboké úzkosti. Brzy přinesli objemnou lampu, jež vydávala posilující světlo, jímž zaplavila jeho stůl i srdce velikým blahem a stejně tak velkou přívětivostí. Když měl jít ale [spát], nepomohlo mu světlo ani žádná činnost. Měl se se všemi rozloučit, opustit je všechny na celou noc, nemohl si už povídat s matkou, i když ho přemáhal smutek, ani si kleknout z pocitu strašné osamělosti, zhasnout všechno kromě smutné svíce, už se ani nepohnout, aby snáze usnul, ležet tam jako opuštěná, němá, nehybná a slepá kořist v zajetí nevýslovného a strašného utrpení, které poznenáhlu rostlo, až bylo velké jako osamělost, ticho a noc. Ale tento večer se svlékl a zavolal matku, aby ho přišla políbit. Ten polibek byl viatikum, očekávaný tak horečně, že se Jean při svlékání snažil na nic nemyslet, aby rychle překonal okamžik, který jej od toho odděloval, jako sladký koláč, jež Řekové přivazovali jako ofery na krk snoubenky nebo zesnulému příteli do hrobu, aby prošel bez děsu podzemní cestou a úspěšně prošel pochmurným královstvím. Jean se dlouze dotýkal jemných matčiných tváří, než na jeho horečnaté čelo vtiskla polibek svěží jako oblak, který pronikl jeho hořící a jemnou kůží mezi světlými

třásněmi a uklidnil jeho dušičku. Pak usnul. Ten polibek v posteli, to byl horečně a netrpělivě očekávaný dar, jehož čarovná moc uklidňovala jako kouzlo, jako olej na moři, jeho tlukoucí srdce. Matčin pohyb, při kterém se k němu sklonila, aby ho políbila, okamžitě zahlal jeho neklid a nespavost. To mu vždy chybělo a od nynějška mu to bude každý večer chybět. Navzdory zármutku vyvinul Jean poctivé úsilí, aby usnul. Zhasl světlo, jak si povšiml doktor v zahradě. Snažil se v té chvíli na nic nemyslet, aby usnul, a říkal si, že jeho matka se chová opravdu necitelně, když ho nechá takhle trpět. Představoval si, jak teď hovoří s doktorem a s jeho otcem, a tato představa činila jeho vynucenou nehybnost ještě nesnesitelnější. Napadlo ho, že by ji mohl zavolat, ale tuto myšlenku vzápětí vystřídal strach, že mu to bude mít za zlé a několik dní se pak na něj bude zlobit. Aby její syn přestal podléhat nervozitě, snažila se ho paní Santeuilová přesvědčit, aby se za ni hanbil a aby ji považoval za poklesek. V tomto ohledu na něj byla přísná, ale opravdu jen v tomto bodě. A on, příliš mladý, než aby rozlišoval tělesné a duchovní, svobodu a nutnost, cítil se nejasně odpovědný za své rozrušení, zármutek a neutišitelný pláč.

Budíž nám však dovoleno konstatovat, že Jean se mýlil méně než ironizující doktor, když bral tyto smutky vážně. Tyto dětské hodiny zvučely nárazy na samotný kov jeho srdce a vydávaný zvuk mohl být ještě hlubší, když mu srdce ztvrdlo, mohl i naprasknout, ale zůstával vždy jeho. V dalším vyprávění se již nebudeme věnovat Jeanovu nepokoji před usnutím. Jeho život nás odvede dál, jako se posune on sám, a člověk nemůže bohužel prožít své dětství dvakrát. Čtenář by se však neměl domnívat, že se v tomto, natolik mimořádném ohledu, Jean zcela změnil. Zvyk, jediný ze starověkých hybatelů světa, silnější než utrpení, mohl v Jeanovi poznenáhlu přemoci krutou úzkost, již, jak jste viděli, trpěl, a to každý večer po celou dobu svého dětství. V mládí, ale i v dospělosti, pokaždé, kdy nějaká okolnost přerušila anestetizující účinky zvyku, pokaždé, kdy se chvíle ulehnutí významněji uspíšila či zpozčila, kdy mu překvapivě světlo nebo zvuk zabránily v tom, aby usnul, cítil, že se uníť, nejasně jako známá tvář, kterou nadlouho ztratil z dohledu, probouzí neklid starý jako on sám.

Kruté a plodné boje, jež Jean od svého dětství sváděl sám se sebou, přestaly v den, kdy nervozita, proti níž se snažil bojovat, mu byla prezentována jako sice politováníhodná, ale již ne jím zaviněná, a místo aby dělal všechno proto, aby se tohoto prohřešku zbavil, bylo ze všeho nejdůležitější chorobu léčit. Jeho vůle byla tehdy hodně slabá. Musel pak vyvinout dlouhé a vytrvalé úsilí, aby mohla zaútočit na nervy, které se stále hrozivě tyčily proti ní, a jak se o ně rozbíjela, byla stále silnější a krásnější, jako moře proti útesům.

A poslední důvod, proč máme brát stejně vážně jako Jean tyto dětské zármutky, spočívá v tom, že navzdory lékařovým a otcovým úsměvům nezažil nikdy krutější pocit. Později, kdy ho přepadal smutek, mu zájmy, zaměstnání, myšlenky, vzpomínky stanovily jakési měřítko, jímž, měl-li ovšem sílu, aby je použil, mohl uniknout z jedné úvahy k druhé nebo od jednoho stvoření k druhému, do pole naděje a století, jimiž může mysl cválat jako odvázaný hřebec. Ale jeho dětství se uboze zmitalo na dně studny smutku, nic mu tenkrát nepomohlo se z ní dostat a neosvítit ho ani náznak myšlenky na to, jaká je příčina tohoto zármutku. Ostatně i později se dobral jen druhotných příčin, protože ta hlavní mu připadala tak neoddelitelná od něj samotného, že zahrnout smutek znamenalo zahrnout i sama sebe. Pokaždé, když se do sebe po více či méně dlouhé nepřítomnosti vracel, spatřil hned na prahu svou úzkostnou tvář z dřívějška. To se v něm vždycky objevila radost, která se o jeho srdce dělila se smutkem, a ta na něj měla hodně práva, poněvadž byla jeho, upřímná a poněkud neklidná jako slunce, které se na chvíli usměje na rozbořeném moře nebo na řeku... Ale tenkrát se ještě nezrodila. Tenkrát vládl nad ponurým dětstvím jenom smutek.

Myšlenky

Tak jako moje fyzické tělo, i moje knihy ovšem nakonec jednoho dne zemřou. Ale s umíráním je třeba se smířit. Člověk se vyrovná s myšlenkou, že on sám za deset let už nebude, a vyrovná se i s tím, že za sto let už nebudou jeho knihy. Věčné trvání není dílům přislíbeno o nic víc než lidem.

Možný příchod nějakého nového já, které by se mělo vlastně označovat jiným jménem, než já předchozí, mě vždycky děsival kvůli té lhostejnosti vůči všemu, co jsem ještě miloval.

Pouto mezi nějakou bytostí a námi existuje jen v našem myšlení. Paměť je oslabuje a tím i uvolňuje a navzdory iluzi, kterou bychom se chtěli nechat ošálit a kterou z lásky, z přátelství, ze zdvořilosti, ze sebeúcty nebo z pocitu povinnosti hledíme ošálit druhé, žijeme osamoceni. Člověk je bytost, která nemůže vyjít ze sebe, která zná druhé jen v sobě, a když říká opak, lže.

Jak má člověk nabrat odvahu k životu, jak může vůbec udělat jakýkoli pohyb, aby se ubránil před smrtí, když žije ve světě, kde láska je vyvolávána jen lží a spočívá pouze v tom, že potřebujeme, aby naše utrpení bylo ukonejšeno právě bytostí, jež způsobila, že trpíme? Aby se člověk vymanil ze sklíčenosti, kterou pociťuje, když odhalí tuto lež a tento rozpor, nezbyvá než uchýlit se k onomu truchlivému prostředku, že se pokoušíme na tu, která nám klade odpor a která nám lže, zapůsobit proti její vůli pomocí bytostí, které jsou, jak cítíme, do jejího života zapojeny víc než my, že i my sami používáme lži a vyvoláváme v sobě nenávisť. Ale utrpení takové lásky patří k těm bolestem, které, podobně jako v nemocném, vyvolávají nepřekonatelné nutkání hledat iluzorní úlevu ve změně polohy.